

УДК 373.6:56.61

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ФАХІВЦІВ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Глебова Н.І., к. соц. н.,
доцент кафедри соціології
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

У статті розглядаються методологічні проблеми формування соціальної компетентності фахівців водного транспорту як умови успішного виконання ними соціальних функцій. На основі теоретичних джерел обґрунтовується важливість формування соціальної компетентності майбутнього фахівця як важливого компонента його професіограми, яка створюється на етапах становлення фахівця як об'єкта педагогічного впливу, як суб'єкта навчально-професійної діяльності та суб'єкта професійного розвитку.

Ключові слова: соціальна компетентність, фахова підготовка, неперервна освіта, формування фахівця в галузі водного транспорту.

В статье рассматриваются методологические проблемы формирования социальной компетентности специалистов водного транспорта как условия успешного выполнения ими социальных функций. На базе теоретических источников обосновывается важность формирования социальной компетентности будущего специалиста как важного компонента его профессиограммы, осуществляемой на этапах становления специалиста как объекта педагогического воздействия, как субъекта учебно-профессиональной деятельности и субъекта профессионального развития.

Ключевые слова: социальная компетентность, профессиональная подготовка, непрерывное образование, формирование специалиста в области водного транспорта.

Glebova N.I. SOCIAL COMPETENCE AS A COMPONENT OF FORMATION IN PROFESSIONALISM BY SPECIALISTS OF WATER TRANSPORT IN THE CONDITIONS OF CONTINUOUS EDUCATION

In this article it's discussed the methodological problems of forming the social competence by specialists of water transport conditions for successful implementation of their social functions. On the analysis of theoretical sources it substantiates the importance of formation of the social competence by future specialists as important components of their job description that is carried out in stages.

Key words: social competence, training, continuing education, formation of specialist in the field of water transport.

Постановка проблеми. Попередній розгляд засад і чинників реалізації сучасної професійної освіти дозволяє нам відзначити важливість урахування соціально-культурних специфічних особливостей формування соціальної компетентності як складової професіоналізму в студентів певних фахів, що пов'язується зі специфікою реалізації їхніх можливостей у життєвому й професійному середовищі. Оскільки згідно з аналітичною запискою Національного інституту стратегічних досліджень [4, с. 26] щорічно оновлюється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань, то актуалізується потреба розгляду сучасного освітнього середовища, де базисні життєві цінності індивіда й обраної ним професійної страти виявляються в поєднанні постійних і змінних соціокультурних характеристик, які відбиваються на формуванні соціальної компетентності як складової професіоналізму фахівців водного транспорту, що має бути враховано в процесі неперервної фахової освіти.

Ми виходимо з того факту, що сучасні системи освіти реалізують різні стратегії, надаючи різні можливості для особистісно-професійного становлення. Оскільки кожна нова освітня парадигма не скасовує попередню, вона породжує нові цілі, тому очевидно, що сьогодні багато в чому змінюються й підходи до стратегій формування професіонала. Якщо класичній парадигмі навчання відповідає мета відтворення засвоєних знань, умінь, навичок, тобто гносеологічний рівень реалізації освітньої методології й набуття виконавчого рівню професіоналізму, то результатом освітнього процесу в умовах сучасної відтворюючої парадигми є уніфікований виконавець соціального запиту, залежний від об'єктивних реалій. Отже, соціально значимою й актуальною в епоху ринкових відносин стає така система, що забезпечує професійну освіту людини шляхом набуття професійних і соціальних компетентностей та комплексний супровід процесу соціальної, культурної чи професійної ін-

теграції людини в суспільне життя. Таким чином, перспективний системний підхід освіти до суспільних запитів потребує деталізованого розгляду підходів до соціальної компетентності як до чинника формування сучасного фахівця та його успішної соціальної інтеграції.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є обґрунтування перспективних напрямків формування соціальної компетентності фахівців водного транспорту в умовах безперервної професійної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз культурологічних і соціологічних досліджень різних аспектів формування професійних страт фахівців галузі водного транспорту В. Дергачова, Ю. Макогона, Б. Слющинського, В. Чигрина та багатьох інших авторів засвідчує певні прогалини в професійно-освітніх системах підготовки фахівців водного транспорту, що полягають у такому:

- на теоретичному рівні недостатньо опрацьовано є проблематика взаємозв'язків рівнів професійної освіти в умовах ринкової економіки й відповідних їй соціальних компетентностей суб'єктів професійного навчання;

- існують значні розбіжності в рівні об'єктних і суб'єктних досліджень закономірностей формування фахівців у галузі водного транспорту в соціально-культурному освітньому просторі в сучасних умовах;

- не повною мірою враховуються соціальні чинники професійної ідентифікації й соціальної компетентності особистості в умовах суспільної трансформації;

- недостатньою мірою використовуються знання чинників впливів освітнього середовища на усталення ціннісно-професійного світогляду особистості;

- кваліфікований науковий супровід процесу формування соціальної компетентності фахівців потребує більш повного використання освітянського потенціалу системи неперервної освіти в цьому процесі;

- відсутність дієвих методик залучення конкретного наукового знання в освітню практику фахової підготовки призводить до розривів у процесах формування соціальної компетентності фахівців у галузі водного транспорту на різних етапах професійного самовизначення.

Суспільна практика засвідчує, що установки на кожний певний вид діяльності, які проявляються на ґрунті стійких професійних мотивів і намірів, а також впевненості в відповідності своїх здібностей обраному фаху й задоволеності вибором професії, є показником узгодження характеру мети індивіда і його професійних очікувань. Одні-

єю з робочих гіпотез нашого дослідження є припущення, що соціальною компетентністю є інтегральна характеристика процесу включення особистості до діяльності в певній професії, що визначається й корелюється співвідношенням початкових схильностей, мотивів, інтересів, установок, цілепокладань індивіда та набутих у процесі освіти й професійної практики смислів власної діяльності.

Більшість сучасних досліджень до суттєвих чинників (у визначенні соціальної компетентності) відносять знання, цінності, вміння, діяльність та поведінку особистості, яких потребує держава, соціум, родина, фах тощо. Це означає не лише способи реалізації знань, а й уміння особистості вільно та свідомо самовизначатися як у внутрішньому духовному досвіді, так і в зовнішній соціальній дійсності. До структури соціальної компетентності як інтегрованої здатності особистості вітчизняні дослідники відносять насамперед такі ключові компетентності, як громадянська, духовна та професійна зрілість, комунікативна, мовна, побутова, екстремальна компетентність тощо, вказуючи, що соціальна компетентність інтегрує інші види компетентностей. Більшість сучасних зарубіжних дослідників (Х. Вайт, У. Канніг, С. Лірг, Б. Лойд, К. Мічон, К. Райс, У. Фінгстен та ін.) розглядають соціальну компетентність як такий ресурс особистості, що визначає її соціальну поведінку й відносини [1, с. 26]. У контексті нашої роботи зазначимо важливість і такого потрактування соціальної компетентності в західній соціальній психології, як здатності людини ефективно й адекватно вирішувати різні проблемні ситуації, здатності до повсякденної ефективною взаємодії з іншими людьми або здатності досягати відповідних соціальних цілей у специфічних соціальних умовах та здатності використовувати свої ресурси й ресурси соціуму для особистісного розвитку.

На нашу думку, дослідження формування соціальної компетентності фахівця має ґрунтуватися на ідеї взаємовпливів індивідуального та громадського, а також на баченні розвитку індивіда в складному поєднанні зі змінами в громадському розвитку (за Н. Еліасом), а тому потребує значного розширення й поглиблення структури, оскільки саме соціальний контекст чинить визначальний вплив на соціальні дії будь-якого індивіда й містить необхідні культурні та соціальні ресурси для вироблення соціальних значень дій, що визначають поведінку індивіда в суспільстві [11, с. 152]. Зазначимо, що сьогодні перехід до ринкових світоглядних установок є

необхідною формою відповіді, реагування особистості на ринкову модернізацію соціального простору, що не виключає впливу й такого фактора, як вибір образу світу й власного образу, вибір особистістю долі й соціальної ролі, цінностей і ідеалів. Отже, сучасна освіта повинна формувати ринкову культуру як вид соціальної компетентності, тобто навчати людину такій соціально-економічній поведінці, яка є адекватною природі ринкових відносин та духовним настановам і цінностям тієї чи іншої спільноти. Людина повинна усвідомлювати, що ринок надає можливість для підвищення її матеріального становища відповідно до докладених зусиль, знань та вмінь. Ринковий тип поведінки лише починає формуватися й великою мірою залежить від перебігу реформ, соціальних очікувань індивідів [3]. Дуже важливою видається в цьому контексті основна ідея теорії людського капіталу Т. Шульца, яка полягає в тому, що «набуття знань і навичок у процесі освіти не можна розглядати як споживання, а треба розглядати як інвестування. Інвестування в самого себе. Це єдиний шлях забезпечити свій добробут» [12, с. 10]. Таким чином, соціальна компетентність як насамперед розуміння того, що взаємозалежність індивідів має соціально-культурну природу й складається на основі взаємних соціально генерованих потреб індивіда та громадських утворень, що реалізуються через освіту й соціалізацію, потребує розгляду різноманітних зв'язків індивідів і зумовлює формування тих особливих соціальних конфігурацій, що генерують загальні правила поведінки, яка актуалізується в суто специфічних видах соціальних дій [11, с. 161–162].

Низка дослідників поняття «соціальна компетентність» тісно пов'язують із поняттям «професійна компетентність», під яким науковці розуміють спеціальні знання та вміння, необхідні для здійснення певної професійної діяльності. Водночас науковці стверджують, що становлення соціальної компетентності особистості неможливе поза процесом формування фахівця-професіонала, що обумовлює взаємозалежність формування професійної й соціальної компетентності, засвідчує диференційований характер соціальної компетентності й визначає її складовою професійної компетентності. Поєднання категорій «соціальна компетентність» та «професійна компетентність», на думку багатьох дослідників, є цілком виправданим, оскільки категорія «компетентність» означає набуття особистістю навичок здійснювати свої обов'язки, права, повноваження на відповідному соціальному, фаховому та культурному рівнях [6, с. 18].

У зазначеному вище контексті доречним буде навести положення документа, прийнятого на Генеральній конференції Міжнародної організації праці («Рекомендація щодо професійного навчання моряків № 137 від 14 жовтня 1970 р.»), де вказується, що учбові програми всіх державних і приватних установ, які займаються підготовкою моряків, повинні координуватися й розроблятися в кожній країні на підставі встановлених національних норм (розділ 5.1) і що такі програми повинні бути розроблені в співпраці з урядовими службами, учбовими закладами та іншими органами, які мають глибокі знання в галузі професійного навчання моряків, і повинні складатися таким чином, щоб вони відповідали вимогам морського транспорту (розділ 5.2). У документі також зазначається, що учбові програми повинні регулярно переглядатися й підтримуватися на сучасному рівні в світлі потреб галузі судноплавства (розділ 9.1) [7]. За висловом генерального секретаря Міжнародної морської організації К. Секімідзу, сьогодні морський транспорт залежить від компетентних, добре підготовлених моряків, які забезпечують безпеку людського життя на морі, морську безпеку, ефективність навігації, захист і збереження морського середовища. Тому Конвенція про підготовку й дипломування моряків та несення вахти в новій редакції пропонує нові міжнародні стандарти, необхідні для морських інститутів і викладачів, щоб давати сучасному моряку потрібні навички й знання [8]. На нашу думку, однією з найважливіших характеристик підготовки фахівця галузі водного транспорту, як і кожної соціальної системи, є її структура як сукупність стійких зв'язків між компонентами об'єкта підготовки, що забезпечують його цілісність і тотожність процесу професійної самореалізації. Оскільки особистість всередині професійної страти, що зазнає соціальних змін, є одночасно й об'єктом, і суб'єктом соціальних перетворень, то становище людини, що формується як професіонал у складному переплетенні соціальних зв'язків, можна проаналізувати на підставі добре відомих соціологічних референтів, які підкреслюють усвідомлення людиною суперечливості свого соціального становища на етапі здобуття освіти та реакції на нього середовища [2]. Окрім проблем, розглянутих вище, сучасні дослідження вказують на багато особливостей і проблемних площин формування професійних та соціальних компетентностей фахівців водного транспорту. До таких проблемних площин належать високі вимоги до професійної підготовки, мобільності й соціальної адаптивності. Уза-

гальнюючи вищевикладене, зазначимо, що хоча інтерес фахівців до проблем фахової компетентності спеціалістів водного транспорту залишається досить стійким протягом тривалого часу [10], однак і досі в багатьох дослідницьких аспектах даються взнаки методологічна неструктурованість і розмитість у підходах до дослідження самого чинника соціальної компетентності на тлі загально-світоглядних і ціннісних спрямувань гуманітарних освітніх програм сучасних навчальних закладів технічного спрямування. У такому сенсі науковим підґрунтям вирішення проблеми формування освітянської методології комплексного підходу може стати її концептуалізація на засадах аналізу й подальшого розвитку засобами й методами широкого спектра напрацювань академічної науки, зокрема соціальної психології та соціології професій [9]. Оскільки в зазначених умовах успішність процесів набуття соціальної компетентності як чинника соціальної та професійної особистісної адаптації є невід'ємною складовою сучасних систем професійної освіти й професійних практик [5, с. 51], за вказаних обставин можна передбачати посутне розширення як об'єкта, так і предмета педагогічного супроводу в бік специфікації «соціального» елемента дослідження.

Зважаючи на значні стратифікаційні розриви в генезі вивчення ресурсних аспектів сучасного українського соціокультурного простору, цілком доречним є комплексне дослідження галузевої специфіки формування фахових і соціальних компетенцій, виявлення функціональних зв'язків між різними рівнями й площинами функціонування таких компетенцій та окреслення подальших перспектив. Тому на початкових етапах дослідження, виходячи з різноманіття теоретичних напрацювань із цієї проблематики, нам видається доцільною теоретична деталізація об'єкта дослідження – умов формування фахівця водного транспорту в контексті концептуалізації багатьох соціалізаційних чинників та умов, а саме:

- глобалізаційних видозмін напрямків і умов здобуття професійної освіти в галузі водного транспорту в Україні;
- суб'єктних чинників процесу вибору морської професії;
- особистісних мотивацій суб'єкта навчання в процесі набуття професійно важливих якостей фахівця;
- усвідомлення галузевих умов професійної мобільності та адаптивності;
- чинників запобігання професійній деформації фахівця в сучасних умовах;
- комунікативної специфіки професійного середовища галузі водного транспорту тощо.

Таким чином, у суто педагогічному галузево-науковому значенні зазначений підхід до об'єкта дослідження, на нашу думку, надасть змогу апробувати й структурувати попередні галузеві напрацювання широкого кола зарубіжних та вітчизняних дослідників із метою імплементації методології досліджень процесу соціалізації особистості до процесу формування соціальної компетентності фахівців на різних етапах професійної підготовки в умовах неперервної освіти.

Висновки з проведеного дослідження. У контексті соціально важливих аспектів розвитку вітчизняної професійної освіти фахівців водного транспорту дослідження формування соціальної компетентності дозволяє підійти до створення комплексної моделі формування галузевого фахівця як елемента соціальної системи у взаємодії з життєвим середовищем конкретного індивіда.

Такий підхід дає можливість корелювати якість професійної соціалізації особистості в процесі навчання та формувати в професійному середовищі фахівців водного транспорту значимі для регіонального розвитку соціальні зв'язки. Оскільки в сучасному контексті розвитку українського суспільства чинники соціокультурного простору в професійному спрямуванні й становленні особистості стають необхідною умовою модернізації професійної освіти як засобу формування цілісного професійного «інтерсуб'єктивного світу» сучасної особистості, то глибоке знання механізмів формування й функціонування соціальної компетентності фахівців водного транспорту може достатньою мірою забезпечити цілеспрямоване коригування цих процесів на етапах професійного самовизначення, освіти й соціалізації фахівця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончарова-Горяньська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів / М. Гончарова-Горяньська // Рідна школа. – 2004. – № 7–8. – С. 24–32.
2. Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін / О. Злобіна – К. : Інститут соціології НАН України, 2004. – 400 с.
3. Кривега Л. Ринковий світогляд: зміст і цінності / Л. Кривега, К. Сухарева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/20101224/1_krivega.php.
4. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика : аналітична записка // Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/252>.
5. Образование как фактор социальной дифференциации и мобильности («Круглый стол») // Социс. – 2003. – № 5. – С. 47–53.

6. Равен Д. Компетентность в современном обществе : выявление, развитие и реализация / Д. Равен. – Москва : Когито-Центр, 2002. – 396с.

7. Рекомендація щодо професійного навчання моряків № 137 від 14 жовтня 1970 р. (Женева) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_254;

8. Руководство для моряков 2012 г. (с учетом новых Манильских поправок 2010 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mgur.com/gallery/6osXO.†

9. Сохань Л. Стилі життя: панорама змін / Л. Сохань. – К., 2008. – 128 с.

10. Чигрин В. Отчет по результатам опроса студентов КГМТУ (Керчь, апрель 2011 г.) / В. Чигрин. – Керчь : КГМТУ, 2011. – 128 с.

11. Элиас Н. Что такое социология? / Н. Элиас // Философия и методология эмпирической социологии. – М. : Издательский дом ГУ ВШЭ, 2004. – С. 150–166.

12. Schultz T. The investment in human capital // American Economic Review. – № 51, March, 1961. – P. 1–11.

УДК 378:373. 2

ЕТАПИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДНЗ

Желан А.В., к. пед. н.,
доцент кафедри початкової освіти

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті розглянуто питання актуальності формування музичної компетентності майбутніх вихователів ДНЗ. Розглянуто практику викладання предмету «Методика музичного виховання у ДНЗ» для бакалаврів. Запропоновано аудиторні блоки дисципліни, що сприяють розвитку теоретичної, творчої та діяльнісної компетенцій студентів. Виділено чинники розвитку музичної компетентності та причини, що не сприяють підвищенню рівня професійної готовності студентів до педагогічної професії.

Ключові слова: музична компетентність, формування, вихователь, чинники розвитку, музичне виховання, професійна підготовка.

В статье рассмотрено вопросы актуальности формирования музыкальной компетентности будущих воспитателей ДООУ. Рассмотрено практику преподавания предмета «Методика музыкального воспитания в ДООУ» для бакалавров. Предложены аудиторные блоки дисциплины, которые способствуют развитию теоретической, творческой и деятельной компетенций студентов. Выделены факторы развития музыкальной компетенции и причины, которые не способствуют повышению уровня профессиональной готовности современных студентов к педагогической профессии.

Ключевые слова: музыкальная компетентность, формирование, воспитатель, факторы развития, музыкальное воспитание, профессиональная подготовка.

Zhelan A.V. THE DEVELOPMENT STAGES OF MUSICAL COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article deals with the relevance of the question of formation music competence future teachers of children's education. The practice of teaching the subject "methodology of musical education in children's establishments" for bachelors is considered. A lecture blocks disciplines which promote the development of theoretical, creative and activity competencies of students are proposed. Musical competence factors and causes that do not contribute to the professional preparedness of students to the teaching profession are highlighted.

Key words: musical competence, formation, educator, factors of development, music education, professional training.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти і виховання йде шляхом гуманізації, ставлячи собі за мету гармонійний розвиток особистості, її можливостей, і як результат – самовдосконалення і самореалізація людини в житті. Навчальний процес повинен поєднувати в собі як точні і гуманітарні предмети, так і заняття естетичного циклу, зокрема уроки музичного мистецтва, бо сьогодні як ніколи потрібно звернути особливу увагу на роль духовного, емоційного

фактора у формуванні особистості дитини.

Спеціаліст у будь-якій галузі стає фахівцем і професіоналом завдяки здобутим знанням, умінням, навичкам та практичному досвіду. Ці складові характеризують сутність діяльності і сучасного педагога, є запорукою володіння їм фаховими компетенціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До визначення сутності поняття «компетентність», переліку необхідних для